

פרשת קרח

דרכיה דרכי נועם (משלי, ג, יז)

טז, ב ואנשים מפני ישראל חמשים ומאתים

דוקא בפרשה של "ולא־יהיה כקרח וכעדתו" אותה פרשה בה "ויפלו [משה ואהרן] על־פניהם" - מפני המחלוקת (רש"י), בה אנו שומעים "רב־לכם... ומדוע תתנשאו" ... "כִּי־תִשְׁתַּרְר עָלֵינוּ גַם־הַשְּׁתַרְר" ו"רב־לכם בני לוי" ... "ותכל תלונתם מעלי", דוקא בפרשה זאת בא לידי ביטוי היסוד שהניח שלמה המלך (עקב לימודו והבנתו הוא בדברי התורה) של "דרכיה דרכי־נועם".

עמד על כך רבינו בחיי (במדבר טז, א ד"ה "ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי"):

ומכלל חמשים ומאתים אלו [שהצטרפו למחלוקת קרח] היו שנים עשר הנשיאים שהקריבו בחנוכת המזבח... וכן פירש רש"י ז"ל... ואע"פ שלא פרסמם הכתוב, נתן סימניהם, ומתוך המקומות אתה מבין אותם [השווה רש"י דברים א, א (בעקבות הספרי): לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהרשיעו לפני המקום בהם, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז משום כבודם של ישראל, עכ"ל. ועיין במהר"ל, גור אריה, המבאר שזו הסיבה שסדר המקומות, דהיינו המאורעות בפסוק, אינו לפי הסדר ההיסטורי, וזאת כדי שאמנם יישאר העניין ברמז!]. משל לבן טובים שגנב כלים מבית המרחץ ולא רצה בעל הגניבה לפרסמו. התחיל נותן סימנים. אמרו לו: מי גנב את כליך? אמר להם 'אותו בן טובים בעל קומה, שניו נאות, שערו שחור, חוטמו נאה'. משנתן סימניו ידעו מי הוא. אף כאן, אע"פ שלא פרסמם ולא פירש שמותם, מתוך סימניהם אתה יודע מי הם, (עד כאן לשון המדרש). והנה זה מדרכי התורה ש'כל דרכיה דרכי נועם', שפרסמם אצל המצוה והזכות בחנוכת המזבח, וכאן אצל הפורענות הסתירם, עכ"ל רבינו בחיי. (באשר להבנת התנהגות הנשיאים, עיין גם בפרשת פינחס).

וכשם שראינו כיצד התורה 'התעלמה' משנים עשר הנשיאים במחלוקת קרח, כך מצינו שהיא 'התעלמה' מהלכה דאורייתא מפורשת, ו'השאירה' זאת לתורה שבעל פה למלא את החסר. וכל זה משום "דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי-נְעָם". רבינו בחיי (במדבר כז, ט ד"ה ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו) דן שם בשאלה מדוע לא כתבה התורה את שלב הביניים בהלכות נחלה בין "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת-נַחֲלָתוֹ לְבָתוֹ", (פסוק ה'), ובין "וְאִם-אֵין לוֹ בַּת, וַיִּנְתְּתֶם אֶת-נַחֲלָתוֹ לְאָחִיו", דהיינו "ונתתם את נחלתו לאביו", שהרי אחיו של הנפטר יורשים אותו רק דרך אביו (מישמוש) ולא ישר מן האח המת. וזה לשון רבינו בחיי:

...ואחר שהזכירה הפרשה שהבן יורש את האב, הוא הדין גם כן שהאב יורש את הבן. אבל לא רצתה תורה להזכיר זה [שאביו עדיין חי אחרי מות בנו], מפני שהוא דרך פורענות [השווה רשב"ם בבא בתרא קח, א ד"ה מאי שנא דתני: ...וזהו קללה היא כשאדם מת בלא בנים וגם כשהאב רואה במיתת בנו... הבן נוחל את האב, שזה ברכה שימות האב ויקברנו בנו, כדכתיב (בראשית מו, ד) "וַיֹּסֶף יָשִׁית יָדוֹ עַל-עֵינָיו" - הבטיחו שיקברנו בחייו], וידוע הוא כי כל מנחיל גם הוא נוחל, שהרי הקורבה שוה, ולכך לא הזכיר הכתוב הדין הזה, עכ"ל רבינו בחיי.

הרי ששתיקת התורה יסודה ב"דְרָכֵי-נְעָם". נוכח בפרשת תזריע ראינו כיצד "דְרָכֵי-נְעָם" (א) השפיע על סגנון כתיבת התורה (ב) ועל טעמי המצוות שבתורה].

במסגרת מאמרנו זה בסוגיית "דְרָכֵי-נְעָם", נראה בעז"ה כיצד קנה מידה זה אף גורם לקביעת הלכה דאורייתא במסגרת תרי"ג המצוות שבתורה.

במסכת יבמות (יז, ב) עוסקים חז"ל בהלכה שדין יבום אינו נוהג כאשר לשני האחים (זה שנפטר וזה שאמור ליבם) לא היתה 'ישיבה משותפת' בחיים ('אשת אחיו שלא היה בעולמו'). שואלת הגמרא: היכא כתיבא? ומשיבה הגמרא: אמר קרא "כִּי-יָשְׁבוּ אָחִים יַחְדָּו" - שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו.

תוספות (שם יז, ב ד"ה אשת אחיו שלא היה בעולמו היכא כתיבא): ואם תאמר, תיפוק ליה מדכתיב "דְרָכֶיךָ דְרָכֵי-נְעָם"... ואומר ר"י דאיצטריך להיכא דחמותה של יבמה מעוברת, דהוי שפיר "דְרָכֵי-נְעָם", ותמתין שמא תלד זכר ותהא זקוקה לו.

הגמרא שואלת מניין לנו שאין מצות יבום נוהגת כאשר האח האמור ליבם טרם נולד בשעה שאחיו מת: על זה מקשים התוספות שאין צורך בפסוק, באשר יכולנו להכריע בזה מצדנו אנו על פי העיקרון ש"דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי-נְעָם". אין זה "נְעָם" שנאמר ליבמה שזה עתה מת בעלה שאין לו אחים, שלא תוכל להינשא, אלא עליה להמתין כל עוד חמותה יכולה ללדת, שמא (א) תהרה (ב) תלד ילד בר קיימא (ג) שהוא זכר. מכאן למסקנת התוספות שהכתוב שהגמרא מביאה ("פִּי-יָשׁוּבוּ אֲחִים יַחְדָּו" - 'שהיתה להם ישיבה אחת בעולם') כוחו יפה לגבי המקרה שחמותה כבר בהריון בזמן מות הבן-הבעל. ההמתנה הזאת של כמה חדשים אינה סותרת את דרכי הנועם של התורה. אבל, כאמור, אילו לא היתה בהריון, היינו פוטרם את היבמה מזיקת היבום אך ורק על יסוד "דְּרָכֵי-נְעָם" של התורה.

וכן אצל ר' מאיר שמחה הכהן מדווינסק, מצינו שבמקרה של ספק כיצד לפרש את הכתוב, בא הכלל של "דְּרָכֵי-נְעָם" והכריע בענין, כלומר הכרעה הלכתית במצוה בתרי"ג.

משך חכמה (ויקרא טז, ו ד"ה וכפר בעדו ובעד ביתו):

"בֵּיתוֹ" מקרי גם בניו [פִּי אֶהְיֶה וְאֶת-בֵּיתִי] (דברים טו, טז), על פי (שמות כא, ה) "אֶהְיֶה אֶת-אֲדֹנָי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנָי". רבינו שואל מדוע הכריעו חז"ל לפרש כאן "בֵּיתוֹ" במשמעות המצומצמת (אשתו) ולא הרחבה (בני ביתו). ואם כן [שנפרש "בֵּיתוֹ" ככולל גם את בניו של הכהן הגדול העוסק בכפרת ישראל ביום הכיפורים] אם ימותו בניו ביום הכיפורים באמצע העבודה, יהא מעכב [את העבודה של כפרה על כלל ישראל, כשם שאמנם מיתת אשתו מעכבת. לכן (יומא פרק א משנה א) אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו, שנאמר "וְכִפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ", עכ"ל. לעומת זאת אילו היה בנו מת ביום הכיפורים, נוסף על הצער האישי שלו על מות בנו, ניתוסף לו צער ועגמת נפש על זה שמעכב העבודה. וכאן אין אפשרות של 'מתקינין'] ותורה "דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי-נְעָם". לכן מסתברא [שפירוש "בֵּיתוֹ" בפסוק זה הוא] רק אשתו, משום דזה יכול לישא אחרת, עכ"ל המשך חכמה.

אבל לא רק מבית מדרשם של ראשונים ואחרונים אנו ניזונים. חז"ל עצמם

הראו את הדרך להכריע בהגדרת מצוה דאורייתא אך ורק על פי קנה המידה של "דְרָכֵי־נְעָם".

מסכת סוכה (לב, א) תניא, ר' יהודה אומר משום ר' טרפון, "כַּפֹּת תְּמָרִים" (ויקרא כג, מ) ... ואימא כופרא (רש"י: היינו נמי עץ כעין חרותא, אלא שעדיין בן שנה או שתי שנים, ולא נתעבה עצו, ואתה יכול לכפות ענפיו על ידי אגוד ולזקפן למעלה לאוגדן עם אביהן). אמר אביי: "דְרָכֵי־נְעָם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם" (משלי ג, יז) כתיב (רש"י: ואלו עשויים כקוצים ויוצאים בהם עוקצין הרבה ומסרטין את הידיים).

תנו רבנן (שם, שם), "עֲנַף עֵץ־עֵבֶת" ... ואימא הירדוף (רש"י: כמין קליעה עשויין עליו). אמר אביי: "דְרָכֵי־נְעָם" (רש"י: והאי מברז ברזי את הידיים כקוצים שראשי עליו עשויין חדין כמחט) וליכא.

גם במקרה של הלולב וגם במקרה של ההדס, הכתוב סובל הן את ההלכה כפי שלימדונו חז"ל והן את הפירוש השני. לכן היה מקום ל"דְרָכֵי־נְעָם" להכריע בכיוון אחד ולא השני. ברור שאילו היתה רק אפשרות אחת לפרש את הפסוק (כופרא/הירדוף) לא היה כל מקום להשתמש ב"דְרָכֵי־נְעָם" נגד הפירוש המוסמך בכתוב. כאשר התורה מצוה "הִפֵּה תִפָּה אֶת־יִשְׁבֵי הָעֵיר הַהוּא לְפִי־חֶרֶב" (דברים יג, טז), כאשר הכוונה היא גם לנשים וטף, בוודאי שאין מקום לומר "דְרָכֵי־נְעָם". אנו מפעילים "דְרָכֵי־נְעָם" אך ורק כאשר שתי האפשרויות לפרש את הפסוק באות בחשבון מבחינת הבנת הכתוב.

לאור מה שלמדנו בפרשתנו, ולעיל בפרשת תזריע, יוצא שאין שום תחום של תורה (סגנון כתיבתה, טעמי מצוותיה, וקביעת הגדרת מצוותיה) שאינו מושפע על ידי הכלל של "דְרָכֵי־נְעָם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם".